

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.32+343.241

Міськів Тарас Іванович

*аспірант відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України*

Miskiv Taras

*Postgraduate Student of the Department of Criminal Justice and Criminology
V.M. Koretsky Institute of State and Law, NAS of Ukraine
ORCID: 0009-0009-3102-9483*

**ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ГОСПОДАРСЬКИЙ
КОЛАБОРАЦІОНІЗМ (Ч. 4 СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ)
SENTENCING FOR ECONOMIC COLLABORATION (PART 4 OF
ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)**

***Анотація.** Вступ. Відносна новизна ч. 4 ст. 111-1 КК України та динамічне зростання кількості засуджених за цією статтею зумовлює необхідність комплексного аналізу судової практики щодо призначення покарання за господарську колабораційну діяльність.*

***Мета.** Дослідження стану призначення покарання за ч. 4 ст. 111-1 КК України, виявлення тенденцій судової практики, а також визначення можливих напрямів подолання проблем, пов'язаних із призначенням покарання.*

***Матеріали і методи.** Матеріалами дослідження є 160 вироків судів першої інстанції у кримінальних провадженнях за ч. 4 ст. 111-1 КК України. У процесі дослідження застосовано методи аналізу судової практики, узагальнення та порівняльно-правовий метод, що дозволило виявити основні підходи судів до призначення покарання та окреслити проблемні аспекти правозастосування.*

*Результати. Встановлено, що практика призначення покарання є неоднорідною. У справах, пов'язаних з передачею матеріальних ресурсів представниками держави-агресора, суди здебільшого призначають позбавлення волі з подальшим звільненням від відбування покарання з випробуванням, або ж застосовують штраф, тоді як випадки реального позбавлення волі є доволі рідкісними. Водночас за схожі за змістом злочини покарання може коливатися від штрафу до максимального строку позбавлення волі, що свідчить про фрагментарність та неузгодженість судової практики. У справах щодо провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором стан призначення покарання значною мірою залежить від форми провадження (загальне чи *in absentia*). Суди фактично ігнорують інші важливі чинники (зокрема, місце, обстановку та мотиви вчинення злочину), які можуть впливати на ступінь суспільної небезпечності діяння і, відповідно, на караність злочину. Часто особи, які змушені здійснювати господарську діяльність для забезпечення базових потреб під окупацією, отримують реальне позбавлення волі, в той час, як особи, які на підконтрольній території України провадять усвідомлену господарську діяльність у взаємодії з державою-агресором, - значно м'якші покарання.*

Перспективи. Аналіз практики призначення покарання за вчинення колабораційної діяльності, передбаченої ч. 4 ст. 111-1 КК України свідчить про відсутність узгодженості серед судів щодо оцінки ступеня суспільної небезпечності таких діянь та, відповідно, караності злочинів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення чітких критеріїв оцінки обставин вчиненого та формування єдиних підходів судів до індивідуалізації покарання.

Ключові слова: *призначення покарання, колабораційна діяльність, господарська діяльність, ч. 4 ст. 111-1 КК України, індивідуалізація.*

Summary. *Introduction. The relative novelty of Article 111-1, Part 4 of the Criminal Code of Ukraine and the dynamic increase in the number of convictions under this provision necessitate a comprehensive analysis of judicial practice concerning the sentencing for economic collaboration activities.*

Purpose. To study the state of sentencing under Article 111-1, Part 4 of the Criminal Code of Ukraine, identify trends in judicial practice, and outline possible directions for addressing problems related to the imposition of punishment.

Materials and Methods. The research materials include 160 judgments of first-instance courts in criminal proceedings under Article 111-1, Part 4 of the Criminal Code of Ukraine. The methods of analysis of judicial practice, generalization, and comparative-legal approach were applied, allowing the identification of major sentencing trends and problematic aspects of law enforcement.

Results. The study found that sentencing practice is inconsistent. In cases involving the transfer of material resources to representatives of the aggressor state, courts most often impose imprisonment with probation under Article 75 of the Criminal Code or fines, while real imprisonment is rare. At the same time, for similar offenses, punishments may range from fines to the maximum term of imprisonment, indicating a fragmented and uncoordinated practice. In cases concerning business activity in cooperation with the aggressor state, sentencing largely depends on the type of proceedings (ordinary or in absentia). Courts often ignore other relevant factors – such as location, circumstances, and motives – that may affect the degree of social danger and, consequently, the severity of punishment. Individuals compelled to conduct business to ensure basic survival under occupation frequently receive real imprisonment, while those who consciously engage in economic cooperation with the aggressor state in government-controlled territory often receive much milder penalties.

Discussion. The analysis of sentencing practice under Article 111-1, Part 4 of the Criminal Code of Ukraine demonstrates a lack of consistency among courts in assessing the degree of social danger and determining the severity of punishment. Further research should focus on developing clear criteria for evaluating the circumstances of the offense and ensuring uniform judicial approaches to the individualization of punishment.

Key words: *sentencing, collaboration activity, economic collaboration activity, Part 4 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, individualization.*

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія рф проти України зумовила необхідність посилення кримінально-правових механізмів захисту державного суверенітету та національної безпеки. У цьому контексті важливу роль відіграє має ч. 4 ст. 111-1 КК України, якою передбачено кримінальну відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним або воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території України, та/або збройним формуванням держави-агресора, а також за провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією чи незаконними органами влади.

Ця норма має особливе значення в умовах повномасштабної збройної агресії, оскільки будь-яка матеріальна, ресурсна чи логістична допомога противнику може безпосередньо посилювати його здатність вести бойові дії, захоплювати та утримувати контроль над захопленими територіями.

У якості реакції на такі суспільно небезпечні прояви законодавець в санкції передбачив основне покарання у виді штрафу до 10 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавлення волі на строк від 3 до 5 років, а також додаткові обов'язкові – позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до п'ятнадцяти років та обов'язковою конфіскацією майна [1].

Запроваджена у 2022 році норма доволі швидко набула реального практичного значення. Попри відносну новизну, практика застосування ч. 4 ст. 111-1 КК України демонструє поступове, але впевнене зростання кількості вироків, про що свідчать дані судової статистики ДСА про кількість засуджених за цією частиною. Зокрема, у 2022 році – 17 осіб, у 2023 році – 23 особи, а у 2024 році – 81 особа [2]. Така динаміка вказує на потребу у глибшому аналізі судової практики, спрямованому на з'ясування особливостей визначення виду та розміру покарання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом окремі аспекти кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, передбачену 111-1 КК України, досліджувалося багатьма науковцями, серед яких З.А. Загиней-Заболотенко, Р.О. Мовчан, Є.О. Письменський, Н.О. Антонюк та інші. Проте переважна більшість досліджень зосереджується на питаннях кваліфікації злочинних діянь, тоді як питанням призначення покарання за ч. 4 ст. 111-1 КК України, увага в науковій літературі майже не приділялася.

Метою статті є дослідження стану призначення покарання за ч. 4 ст. 111-1 КК України, визначення характерних тенденцій судової практики, а також визначення можливих напрямів подолання проблем, пов'язаних із призначенням покарання.

Виклад основного матеріалу. Задля досягнення цієї мети було проведено аналіз 160 вироків, ухвалених судом першої інстанції у кримінальних провадженнях за ч. 4 ст. 111-1 КК України. Отримана вибірка дає змогу всебічно оцінити загальні тенденції судової практики до призначення покарання, а також простежити основні підходи судів до індивідуалізації покарання залежно від обставин вчинених діянь.

Перш за все, комплексний аналіз вироків дозволяє окреслити загальну картину визначення судами виду та розміру покарання. Так, штраф як основний вид покарання застосовано у 46 вироках, при цьому здебільшого

(30 вироків) його розмір дорівнював максимальній межі, передбаченій санкцією ч. 4 ст. 111-1 КК України.

Покарання у виді позбавлення волі призначалося у 58 вироках: мінімальне покарання (3 роки) – у 17 вироках, середнє в межах санкції покарання у виді позбавлення волі 3 роки 6 місяці – у 4 вироках, 4 роки – у 20 вироках, а максимальне та наближене до нього покарання у 17 вироках, з яких 2 вироки на строк 4 роки 6 місяців позбавлення волі, а 5 років – у 15 вироках. Окрім того, суди активно послуговуються ст. 75 КК України (звільнення від відбування покарання з випробуванням) – 59 вироків.

Наведені дані демонструють значну варіативність у підходах судів до визначення виду та розміру покарання за вчинення господарської колабораційної діяльності, що може свідчити як про спробу судів індивідуалізувати покарання, так і про відсутність єдиних орієнтирів до оцінки ступеня суспільної небезпеки таких діянь.

Насамперед, об'єктивна сторона ч. 4 ст. 111-1 КК України охоплює дві альтернативні форми злочинної діяльності, це дозволяє умовно виокремити дві великі групи злочинів, які вчиняються за подібних обставин. Такий поділ, на наш погляд, дозволяє більш точно дослідити, які саме обставини впливали на вибір судом тієї чи іншої міри покарання, і чи сформувалась в судах узгоджена практика реагування на кожен прояв колабораційної поведінки.

Першу, менш чисельну групу вироків становлять справи, пов'язані з передачею матеріальних ресурсів представниками держави-агресора (36 вироків). У таких вироках суди здебільшого призначають позбавлення волі з подальшим звільненням від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України), або ж застосовують штраф. Випадки призначення реального позбавлення волі є доволі рідкісними.

Наприклад, одним із таких є вирок Полтавського районного суду Полтавської області (справа № 545/5177/22), яким за ч. 4 ст. 111-1 КК

України до 3 років позбавлення волі засуджено особу, яка у період окупації населеного пункту з лютого 2022 року по вересень 2022 року надавала в розпорядження військовослужбовцям окупаційних військ РФ наявні у неї продукти харчування, алкогольні напої, також готувала їм їжу та інше. Суд врахував обставини, що пом'якшують покарання (щире каяття та вибачення за вчинене, а також те, що вперше притягається до кримінальної відповідальності) та відсутність обставин, обтяжуючих покарання [3].

В іншій справі (справа № 383/119/23) обвинувачений у період з квітня по початок листопада 2022 року під час тимчасової окупації населеного пункту організував та особисто здійснював на постійній основі за допомогою трактора, доставку до бойових позицій пунктів тимчасової дислокації ЗС РФ, питної води, чим сприяв їм в покращенні побутових умов, розвантаженні логістичних механізмів постачання продовольства чи інших засобів для забезпечення ведення наступальних чи оборонних заходів, тощо. Крім цього, зібрав майно сільськогосподарського підприємства (газові балони, шланги, зварювальний апарат, шліфувальний апарат, різак, водогінний генератор, три бочки під паливо та запчастини для трактора), а також доставив з підвір'я будинку місцевого мешканця автомобіль до позицій ЗС РФ для забезпечення потреб військового характеру, спрямованих на утримання тимчасової окупації. Врахувавши обставини, що пом'якшують покарання (щире каяття, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення), та відсутність обставин, які обтяжують покарання, суд призначив покарання у виді 3 років позбавлення волі, однак на підставі ст. 75 КК України звільнив від відбування покарання з випробування строком 1 рік [4].

Наведені вирoki демонструють певну непослідовність у призначених покараннях. Попри те, що в другому випадку дії засудженого мали більш організований, системний і потенційно небезпечний характер (самостійно здійснював пошук всіх ресурсів, організовував логістику, власними

засобами доставляв ресурси окупантам), а передані ним матеріальні ресурси очевидно були призначені для забезпечення бойової та технічної діяльності військових формувань рф і могли використовуватись для підтримання оборонних і наступальних заходів, суд обрав м'якший підхід, ніж у справі, де дії мали переважно побутовий характер та були спрямовані на задоволення особистих потреб окремих військовослужбовців (продукти харчування, алкоголь).

Більш виразно непослідовність проявляється і у вирокі Київського районного суду міста Харкова (справа № 953/1780/23), яким до 5 років позбавлення волі було засуджено особу, який під час окупації міста у супроводі військовослужбовця рф, приїхав до свого знайомого, де погрожуючи йому застосуванням насильства з боку військовослужбовця рф, наказав віддати ключі від його транспортного засобу та передав військовослужбовцю рф. Окрім того, обвинувачений передав представникам збройних формувань держави-агресора трактор сільськогосподарського підприємства. При призначенні покарання суд врахував відомості про обвинуваченого (середня освіта, одружений, раніше не судимий, інвалід 1 групи), відсутність обставин, що пом'якшують покарання та обставину, що обтяжує покарання (вчинення злочину з використанням умов воєнного стану) [5].

Для порівняння, вироком Вишгородського районного суду Київської області (№ 363/906/23) за майже тотожних фактичних обставин – суд призначив покарання у виді штрафу у розмірі 170 000 грн. Так, особа під час тимчасової окупації села спільно із невстановленими військовослужбовцями з числа зс рф прибули до домоволодіння мешканців села, де обвинувачений висунув вимогу власниці щодо необхідності передачі йому ключів від вантажопасажирського автомобіля «Renault Master», після чого одразу передав їх військовослужбовцям рф. Суд взяв до уваги обставини, що пом'якшують покарання (щире каяття, визнання вини

та готовність нести кримінальну відповідальність, активне сприяння розкриттю злочину), відсутність обставин, які обтяжують покарання та особу обвинуваченого (раніше не судимий, страждає на тяжку хворобу діабет та гангрену лівої стопи, одружений, за місцем проживання характеризується посередньо) [6].

Відтак, покарання за схожі за змістом злочини коливається від штрафу до максимального строку позбавлення волі. І хоча в другій справі встановлено декілька пом'якшуючих обставин, які могли формально зумовити різний підхід, проте така розбіжність у покаранні (штраф vs. 5 років позбавлення волі) виглядає непропорційною.

Загалом порівняльний аналіз вироків показує, що судова практика у кримінальних провадженнях, пов'язаних із передачею матеріальних ресурсів, залишається фрагментарною та неузгодженою. На наш погляд, такий стан призначення покарання значною мірою зумовлений широким розумінням поняття «матеріальні ресурси», яке фактично охоплює будь-які речі матеріального характеру, незалежно від їхньої вартості чи значення для воєнних потреб агресора. У більшості випадків ідеться про одноразові або епізодичні дії, зокрема надання продуктів харчування, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, сім-карт українських операторів зв'язку, інструментів, техніки, транспортних засобів чи навіть приміщень представникам окупаційної влади.

Таке широке тлумачення предмета злочину за відсутності чітких і уніфікованих критеріїв для оцінки значущості переданих матеріальних ресурсів, фактичних наслідків та ступеня системності (регулярності) відповідних дій, створює значні ризики непропорційності покарання, коли за передачу дрібних побутових речей, без ознак реальної допомоги збройним формуванням агресора, особа може бути засуджена до покарання, аналогічного або навіть суворішого до того, що призначається за цілеспрямовану і системну співпрацю з окупаційною адміністрацією.

Не менше питань викликає і стан призначення покарання за провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційною адміністрацією – така форма зафіксована у 109 вироках. Як правило, це злочинні діяння осіб, які перебуваючи на тимчасово окупованій території, здійснюють перереєстрацію суб'єкта господарювання за законодавством держави-агресора, постановку на податковий та інші обліки, продовжують здійснювати різні види виробництва товарів або надання послуг на окупованих територіях.

Стан призначення покарання за цією формою колабораційної діяльності значною мірою залежить від того, чи кримінальне провадження здійснюється у загальному порядку, чи за відсутності обвинуваченого (*in absentia*).

У першому випадку суди, як правило, призначають покарання у вигляді штрафу або ж позбавлення волі з подальшим звільненням від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Натомість у провадженнях, здійснених за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), переважає практика застосування реального позбавлення волі в межах санкції, переважно у розмірі 4-5 років. Випадки призначення мінімального розміру позбавлення волі або штрафу поодинокі, що ймовірно, зумовлено не стільки характером вчинюваних злочинних дій, скільки об'єктивними труднощами врахування обставин, що пом'якшують покарання, а також неможливістю належно оцінити особу обвинуваченого.

Водночас такий підхід не повною мірою відповідає принципу індивідуалізації покарання та свідчить про ігнорування судами інших важливих чинників, які можуть впливати на ступінь суспільної небезпечності діяння і, відповідно, на караність злочину.

Насамперед привертає увагу факт неврахування судами місця, обстановки та мотивів вчинення злочину та мотивів. У більшості випадків йдеться про дії, вчинені на тимчасово окупованих територіях, де

господарська діяльність, за впровадження якої особа засуджена, була зумовлена реаліями життя під окупацією – необхідністю забезпечення елементарних умов існування, збереженням робочих місць, виплатою заробітної плати чи запобіганням втраті власного майна.

В інтерв'ю для дослідження Human Rights Watch багато експертів назвали чинні норми про колабораціонізм несправедливими, що «карають людей за те, що вони просто намагалися вижити в складних умовах». Вони вказують, що законодавство недостатньо враховує примус і стан необхідності, у яких могли діяти мешканці окупованих територій. Для розв'язання цієї проблеми прокурори та суди під час розгляду кожної справи повинні ретельно вивчати та враховувати конкретні обставини, зокрема факти залякування, тиску та погроз застосування насильства [7].

Подібну проблему відзначає і Письменський Є., наголошуючи, що суб'єкти реалізації кримінально-правової політики нерідко застосовують буквальне тлумачення норми про колабораційну діяльність у господарській сфері, ігноруючи потребу встановлення її справжнього змісту. Це призводить до формального застосування закону без урахування конкретних обставин вчиненого діяння та його особливостей, зумовлених фактором окупації. Такий підхід фактично нівелює принцип індивідуалізації покарання й сприяє виникненню дисбалансу в судовій практиці [8, с. 144].

Показовим у цьому контексті є вирок Київського районного суду м. Харкова (справа № 953/2847/23), яким за вчинення злочину, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України, до 4 років позбавлення волі засуджено особу, яка за замовлення представника окупаційної адміністрації держави-агресора надавала послуги з охорони приміщення аптеки із ліками та основної будівлі балаклійського ринку з прилеглою територією, на що обвинувачений погодився за розрахунок продуктами харчування та предметами першої необхідності. Обвинувачуваний стверджував, що на

пропозицію погодився, оскільки напередодні до нього додому приїздили військові рф, які відвезли його до райвідділу поліції, де погрожували йому та його сім'ї [9].

У цій справі мотиви поведінки особи очевидно не були пов'язані із бажанням сприяти окупаційній владі, а викликані нагальною потребою виживання в умовах окупації, обмеженістю у доступі до базових ресурсів і прямим психологічним тиском з боку збройних формувань держави-агресора. Втім суд не надав належної оцінки цим обставинам і не розглянув їх крізь призму положень ст. 39 та 40 КК України (крайня необхідність, фізичний або психічний примус), або хоча б у якості обставини, яка пом'якшує покарання, а навпаки призначив достатньо суворе покарання.

Зауважимо, що подібні випадки не є поодинокими. Такі питання виникають і в контексті призначення покарання особам, діяльність яких була спрямована на забезпечення базових потреб цивільного населення – електро-, водо- чи теплопостачання, збереження інфраструктури та умов для життя людей.

Як зазначає І. Вишенська, діяльність з продажу і реалізації продуктів харчування та забезпечення населення електроенергією є однією з ключових напрямів забезпечення життєдіяльності населення в умовах окупації, адже за відсутності продуктів харчування, лікувальних засобів, комунальних послуг (надання електроенергії та водопостачання) тощо, життя та здоров'я громадян України, які лишились в умовах окупації поставлено під загрозу [10, с.83].

Натомість, вироком Індустріального районного суду міста Дніпропетровська, яким до 3 років позбавлення волі, засуджено особу, який обіймаючи посаду начальника районних електромереж, забезпечив відновлення пошкоджених в результаті бойових дій електромереж, для забезпечення електропостачання користувачам м. Лимана та прилеглих населених пунктів Донецької області. Суд врахував обставини, що

пом'якшують покарання (щире каяття та активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення) та відсутність обставин, які обтяжують покарання. Обвинувачений пояснив, що після окупації м. Лиман залишився у місті, оскільки на його утриманні залишилися літні батьки. У місті було відсутнє електропостачання, що зумовило його вихід на роботу під час окупації, оскільки він розумів, що до початку морозів треба відновити електропостачання у місті [11].

Враховуючи характер виконуваних ним функцій – спрямованих на забезпечення базових та критично важливих умов для виживання цивільного населення, а також очевидну відсутність будь-яких ознак ідеологічної співпраці з окупаційною адміністрацією, виникають сумніви не тільки щодо непропорційності призначеного покарання, а й взагалі доцільності притягнення до кримінальної відповідальності осіб.

Надмірна суворість простежується також у справі, де обвинувачений, який під час окупації міста з кінця березня 2022 року по вересень 2022 року здійснював продаж населенню, представникам військових формувань та окупаційної влади рф продуктів харчування та побутової хімії, в тому числі російського та білоруського виробництва, реалізуючи товари за рублі рф. Суд не встановив обставин, що пом'якшують покарання, врахував наявність обставин, що обтяжують покарання (вчинення злочину з використанням воєнного стану) та призначив покарання у виді 3 років позбавлення волі.

При цьому, обвинувачений стверджував, що продовжував працювати, аби надавати допомогу населенню, і декілька свідків підтвердили, що він як під час окупації так і після деокупації міста, надавав мешканцям безкоштовно продукти харчування, воду, допомагав фінансово. Також обвинувачений неодноразово надавав військовій частині ЗСУ безоплатну благодійну допомогу (зокрема, 5 БПЛА та 1 генератор), за що отримав медаль «За добру справу», та подяки від благодійних фондів за надання безоплатно необхідних складських приміщень та фінансової допомоги [12].

Відтак поведінка обвинуваченого була викликана умовами окупації, в яких забезпечення життєво необхідних потреб місцевого населення ставало можливим лише шляхом продовження підприємницької діяльності. Його дії не носили ознак цілеспрямованої допомоги представникам держави-агресора, не були зумовлені ідеологічними переконаннями чи зиском, а, навпаки, відзначалися суспільною корисністю в умовах окупації.

Наведені справи яскраво ілюструють суперечливість кримінально-правової оцінки господарської діяльності, яка здійснюється громадянами України в умовах окупації. І хоча положення ч. 4 ст. 111-1 КК України мають на меті запобігти легітимізації окупаційних режимів шляхом економічної взаємодії з ними, на практиці суди залишають поза увагою реальні умови, в яких опиняються громадяни, що залишаються на тимчасово окупованих територіях.

Небезпідставною є позиція Є. Письменського, що кримінальна відповідальність за провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором може наставати в тому випадку, коли особа, яка провадить таку діяльність, спрямовує свої зусилля на заподіяння істотної шкоди критично важливим інтересам України у сфері національної безпеки. Потенційну або реальну наявність зазначеної шкоди суб'єкти офіційної кваліфікації повинні встановлювати в кожному кримінальному провадженні, розпочатому за ч. 4 ст. 111–1 КК України [13, с. 188].

У цьому контексті окрему увагу заслуговують кримінальні провадження, у яких господарська діяльність у взаємодії з державою-агресором здійснювалася на території, що перебуває під контролем України. У таких виразах спостерігається тенденція до застосування менш суворо покарання у вигляді штрафу або ж звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Водночас постає питання, наскільки такий підхід є обґрунтованим, адже характер і наслідки такої діяльності можуть відрізнятися від дій, вчинених в умовах окупації.

Так, у справі № 301/771/24 приватний підприємець організував схему перевезення вантажів із країн ЄС через Білорусь до РФ та тимчасово окупованої території України. Здійснення перевезень тривало з 2022 по 2023 рік. Обвинувачений підписував договори з російськими логістичними операторами, організовував перевезення вогнетривких матеріалів, зокрема, для металургійного підприємства, яке постачало продукцію до ряду державних підприємств оборонного сектору країни агресора. За вчинення таких дій суд призначив покарання у виді штрафу в розмірі 10 000 НМДГ (170 000 гривень). При цьому взяв до уваги обставини, які пом'якшують покарання – щире каяття, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, відсутність обставин, які обтяжують покарання, та особу винного (раніше не судимий, його вік, наявність утриманців, позитивну характеристику за місцем проживання) [14].

Очевидно, що на відміну від злочинів, вчинених на тимчасово окупованих територіях, де дії обвинувачених часто зумовлені фізичним або психічним примусом, відсутністю альтернатив чи необхідністю забезпечення виживання, злочини, вчинені на підконтрольній території України, як у цій справі, мають виключно свідомий і корисливий характер. У подібних випадках йдеться про усвідомлену економічну взаємодію з ворогом, яка фактично зміцнює його військово-промисловий потенціал та підриває обороноздатність України.

Проте, як засвідчує проаналізована справа, суди здебільшого кваліфікують такі дії як менш суспільно небезпечну форму колабораційної діяльності та призначають за них більш м'які покарання. Це породжує парадоксальну ситуацію, коли дії, вчинені на окупованій території під впливом зовнішнього тиску або в умовах крайньої необхідності, караються суворіше, ніж свідомі, корисливі зв'язки з державою-агресором, здійснені в умовах повного контролю з боку України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз практики призначення покарання за вчинення господарської колабораційної діяльності, передбаченої ч. 4 ст. 111-1 КК України свідчить про відсутність єдиних підходів до оцінки ступеня суспільної небезпечності таких діянь та, відповідно, караності злочинів. Суди нерідко обмежуються формальною констатацією факту взаємодії з державою-агресором, не враховуючи контекст, мотиви, умови та наслідки вчинених дій. Такий підхід перешкоджає реалізації принципу індивідуалізації покарання та призводить до призначення покарань, що не завжди відповідають вимогам справедливості й співмірності.

Література

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
2. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання. *Державна судова адміністрація України*. Київ, 2024. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 28.10.2025).
3. Вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 10.11.2022 року у справі № 545/5177/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107246755> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Вирок Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 22.02.2023 року у справі № 383/119/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109149344> (дата звернення: 28.10.2025).
5. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 09.06.2023 року у справі № 953/1780/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111429532> (дата звернення: 28.10.2025).

6. Вирок Вишгородського районного суду Київської області від 19.06.2024 року у справі № 363/906/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119839158> (дата звернення: 28.10.2025).

7. Human Rights Watch. «Все, що вона робила, це допомагала людям». Недосконалість окремих положень українського законодавства про відповідальність за колабораційну діяльність. URL: <https://www.hrw.org/uk/report/2024/12/05/389840> (дата звернення: 28.10.2025).

8. Письменський Є. О. Проблеми формування та реалізації кримінально-правової політики України в умовах воєнного стану (на прикладі однієї справи про колабораційну діяльність). *Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка*. 2024. № 1. С. 130-144.

9. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 30.08.2023 року у справі № 953/2847/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113110133> (дата звернення: 28.10.2025).

10. Вишневська І. А. Господарський (економічний) колабораціонізм: бачення законодавця та реалії практики. *Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція: матеріали IX (XXII) Львівського форуму кримінальної юстиції* (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року) / упоряд. І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 79–85.

11. Вирок Індустріального районного суду міста Дніпропетровська від 01.05.2023 року у справі № 202/1677/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110555891> (дата звернення: 28.10.2025).

12. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 13.05.2024 року у справі № 646/4116/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118971324> (дата звернення: 28.10.2025).

13. Письменський Є. О. Кримінально-правові проблеми протидії колабораційній діяльності : монографія. Київ : Алерта, 2024. 438 с.

14. Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області від 20.03.2024 року у справі № 301/771/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117814203> (дата звернення: 28.10.2025).

References

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. (n.d.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Zvit pro osib, prytyahnutykh do kryminalnoi vidpovidalnosti ta vydy kryminalnoho pokarannia. (2024). Derzhavna sudova administratsiia Ukrainy. URL: https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/
3. Vyrok Poltavskoho raionnoho sudu Poltavskoi oblasti vid 10.11.2022 u spravi № 545/5177/22. (2022). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107246755>
4. Vyrok Bobrynetskoho raionnoho sudu Kirovohradskoi oblasti vid 22.02.2023 u spravi № 383/119/23. (2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109149344>
5. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 09.06.2023 u spravi № 953/1780/23. (2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111429532>
6. Vyrok Vyshhorodskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 19.06.2024 u spravi № 363/906/23. (2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119839158>
7. Human Rights Watch. (2024). *"Vse, shcho vona robyla, tse dopomahala liudiam". Nedoskonalist okremykh polozhen ukrainskoho zakonodavstva pro vidpovidalnist za kolaboratsiinu diialnist.* URL: <https://www.hrw.org/uk/report/2024/12/05/389840>
8. Pysmenskyi, Ye. O. (2024). Problemy formuvannia ta realizatsii kryminalno-pravovoi polityky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu (na prykladi odniiei spravy pro kolaboratsiinu diialnist). *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho instytutu im. E. O. Didorenka*, (1), 130–144.

9. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 30.08.2023 u spravi № 953/2847/23. (2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113110133>
10. Vyshnevskaya, I. A. (2023). Hospodarskyi (ekonomichnyi) kolaboratsionizm: bachennia zakonodavtsia ta realii praktyky. U *Ukrainska voienna ta povienna kryminalna yustytisia: materialy IX (XXII) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytysii* (pp. 79–85). Lviv: LvivDUVS.
11. Vyrok Industrialnoho raionnoho sudu mista Dnipropetrovska vid 01.05.2023 u spravi № 202/1677/23. (2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110555891>
12. Vyrok Chervonozavodskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 13.05.2024 u spravi № 646/4116/23. (2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118971324>
13. Pysmenskyi, Ye. O. (2024). *Kryminalno-pravovi problemy protydii kolaboratsiinii diialnosti* (Monohrafiia). Kyiv: Alerta.
14. Vyrok Irshavskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 20.03.2024 u spravi № 301/771/24. (2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117814203>